

A kapcsolati erőszak sui generis tényállásának szerepe a családon belüli erőszak megfékezésében

KANYUK Petra Ágnes¹

A kapcsolati erőszak tényállása már önmagában, megalkotásától kezdve számos kérdést vet fel, mindezzel fejtörést okozva a jelen, valamint a jövő jogalkalmazói számára egyaránt. A vizsgált tényállás a családon belüli erőszak viszonylatában még kevésbé minősülhet hatékony eszköznek. Még ha el is fogadjuk ugyanis, hogy a jogalkotó a jelenség megfékezése céljából a büntetőjog eszközához folyamodik, rendkívül visszás az, hogy ezt egy önmagában is problematikus, a jelenség karakterétől távol álló tényállás megalkotásával teszi, ezzel pedig tovább kuszálja az egyébként is összetett kérdéskört.

Kulcsszavak: sui generis tényállás, családon belüli erőszak, alkalmasság, magyar büntetési rendszer

„...az emberi természetben gyökerezik, hogy mindent elszenvedtetünk azzal, aki kész mindent elszenvedni igazi alázatosságból, gyengédségből vagy közönyből.”

Honoré de Balzac: *Goriot apó*²

A kapcsolati erőszak önálló, viszonylag újszerűnek tekinthető tényállása³ egyrészt mindenképp *áttörésként* értékelhető, mivel megalkotásával deklarálásra került azon fontos üzenet, miszerint a családon belül megvalósuló, különféle erőszakos bűncselekmények tekintetében ki kell lépni a zárt ajtók mögül, az ilyen jellegű cselekmények áldozatai nem maradhatnak magukra. Másrészt azonban a vizsgált tényállás számos tekintetben *problémákat* vet fel, ennél fogva korántsem tekinthetünk rá úgy, mint a családon belüli erőszakkal szembeni hatékony eszközre.

Ezen megfontolás alapján a következőkben azon feltevés bizonyítására törekszem, miszerint a kapcsolati erőszak sui generis tényállásának megalkotása nem volt indokolt a magyar büntetési rendszerben, ugyanis az nem tekinthető alkalmas eszköznek a családon belüli erőszak megfékezésére. Ennek alapos alátámasztását több szinten

1 KANYUK Petra Ágnes, IV. éves hallgató, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Petra Ágnes KANYUK, 4th-year student (full time), Faculty of Law, University of Debrecen
orcid.org/0000-0003-4176-8908, petra.kanyuk@hotmail.hu

2 Balzac (2009) 216.

3 A tényállást az egyes büntető tárgyú törvények módosításáról szóló 2013. évi LXXVIII. törvény iktatta be a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvénybe (a továbbiakban: Btk.), 212/A. §.

végighaladva kísérlem meg. Mindenekelőtt megvizsgálom a *családon belüli erőszak* jelenségét, kiemelve azon sajátosságait, amelyek alapjaiban határozzák meg az azzal szembeni „harc” eszköztárát. Ezt követően rátérek a *kapcsolati erőszak tényállásának* a magyar büntetési rendszerben való megszületésére, életre hívásának körülményeire. Ezen két lépcsőfok tanulságai vezetnek el bennünket a harmadik, és egyben a fent rögzített feltevés bizonyítása tekintetében a legfontosabb grádichoz, amelynek fokán igyekszem rámutatni arra, hogy a vizsgált tényállás alkalmas eszközként való megítélése több szempontból sem lehetséges. Végezetül pedig, a tanulmány *záró részében* egyrészt összefoglaló jelleggel vizsgálom a *hipotézis helyességét*, másrészt olyan *javaslatok megfogalmazására* törekszem, amelyek megfontolása véleményem szerint eredményes lehet a családon belüli erőszak elleni hatékony fellépés terén.

Mindezen lépcsőfokokon haladva törekszem a családon belüli erőszakkal foglalkozó szakirodalom lehető legszélesebb feldolgozására, kitérve a téma által érintett nemzeti és azon túli joganyagra, a külföldi modellekre, a civil szféra törekvéseire, miközben ezen terjedelmes anyagban természetesen már maga a hipotézis is végez egyfajta szelekciót.

A családon belüli erőszak vizsgálata

„Olyanokkal veszekedni, akik közömbösek a számunkra, tényleg bolondság; olyanokkal viszont, akik nem közömbösek, más a helyzet. Mert őket szeretjük, és inkább fájdalmat érzünk, semmint dühöt, ha veszekedni kezdenek vagy olyasmit tesznek, amiből veszekedés lesz!”

Anne Frank: *Mesék és történetek a Hátsó traktusból*⁴

Az idézett gondolatok mentén a családon belüli erőszak – történetileg és földrajzilag általános – természetét az a tény határozza meg, hogy alapvetően családtagok, rokonok, ismerősök ellen irányul.⁵ A jelenség még bizonyos értelemben „fiatal”, mivel megismerése csak kicsivel több mint 50 éve kezdődött el. Ez azonban nem azt jelenti, hogy azelőtt ne lett volna jellemző a családokon belüli agresszió és brutalitás, csupán az érzékenység küszöbének változása folytán már nem hagyták, hogy azok a négy fal között maradjanak.⁶

A *családon belüli erőszak fogalma* alapvetően a családtagok, illetve az intim (esetenként korábbi) partnerek közötti, tipikusan – de nem kizárólag – otthon megvalósuló erőszakcselekmények megjelölésére szolgál, a különböző meghatározások azonban az ide tartozónak ítélt jelenségek terjedelmét meglehetősen eltérően értelmezik.⁷ A „szűkebb felfogás” a partnerkapcsolaton belüli bántalmazásokat érti alatta, míg mások – elsősorban a gyermekvédelmi érdekekre fókuszálók – *kiterjesztően értelmezve*, a közös háztartásban élők vagy rokonok közötti valamennyi erőszakot ide sorolják, beleértve

4 Frank (2014) 120–121.

5 Kerezi (1998) 165.

6 Uo. 380.; Virág György szavaival élve: „ahogy tágultak a rések a falon, ahogy megnyíltak az ajtók, úgy vált láthatóvá az otthoni küzdelmek nyomorúsága és a családi rend skizoid abszurditása.” Somlai et al. (2004).

7 Virág (2006) 380.; a fogalmi meghatározások témájában lásd még Szöllösi (2005).

a „családszerű helyzetben” nevelkedőket, és az intézményben élőkkel szembeni, ún. rendszerabúzust is. Végül pedig a „középutas” megközelítés azokat a bántalmazó magatartásokat tartja idesorolhatóknak, amelyek ebben az „elrendezésben” (tehát a családban) jelennek meg.⁸ A csoportosítás tekintetében a családon belüli erőszak egyes típusait a bántalmazás jellege,⁹ illetve a sértettek¹⁰ szerint szokás kategorizálni.

A fogalmi és osztályozásbeli bizonytalanságok jól jelzik a családon belüli erőszak megragadásával kapcsolatos alapvető sajátosságot. A családban mint rendszerben megjelenő bántalmazások ugyanis egymástól nehezen választhatók el: az adott erőszak közvetlen érintettjein túl a család további tagjai sem tekinthetők „kívülállóknak” – valamilyen módon ők is részesei az eseményeknek, azok az ő életükre is jelentős hatással bírnak.¹¹ Éppen ezért mind a konfliktus feltárásához, mind pedig annak kezeléséhez úgy juthatunk a legközelebb, ha ezt az *egységben gondolkodó szemléletet* tesszük magunkévá. Ezen megközelítés ráadásul nemcsak a különböző személyek viszonylatában érvényes, áthatja az egyes személyek tekintetében jelentkező bántalmazásokat is. A kutatások, illetve a tapasztalatok szerint ugyanis az egyes típusok szinte soha nem jelentkeznek különállóan, hanem általában együtt, egymást váltva, egy folyamat részeként mutatkoznak meg.¹² Ezen szemlélet indokolja azt is, hogy a családon belüli erőszakra szociológiai jelenségként, kriminológiai entitásként érdemes tekintenünk: ugyanis, míg azt a bűnözést társadalmi jelenségként vizsgáló kriminológia egységként tudja kezelni, a normatív kategóriákkal operáló anyagi jog erre nem, illetve csak nehezen volna képes.¹³

Kiemelést érdemel továbbá, hogy a családon belüli erőszak további szempontokból nézve is sajátos. Egyrészt ezen esetekben az erőszak a *hatalom fenntartását* szolgálja, az erőszak és a bántalmazottak tettei között nincs semmilyen összefüggés.¹⁴ Másrészt sajátos azért is, mivel abban a *közegben* fordul elő, amely méltóságot, egyenlőséget, anyagi biztonságot, pszichikai támaszt, emocionális feltöltődést kellene hogy jelentsen a család minden tagja számára; az *erőszakot alkalmazó* pedig éppen az áldozat hozzátartozója, akinek védelmet, támogatást kellene nyújtania; végül pedig az elkövető és az áldozat között sajátos érzelmi, családi kapcsolat van, amely a társadalmi konvenciókkal kiegészülve igen *erős latenciát* alapoz meg, az áldozatok sokszor titkolják, szégyellik és ezért el is tűrik az erőszakot.¹⁵

8 Virág (2006) 380–381.

9 Fizikai erőszak, elhanyagolás, lelki bántalmazás, szexuális erőszak vagy abúzus, gazdasági vagy társadalmi visszaélés. Lásd bővebben Uo. 381–382.

10 Gyermekek, (esetenként volt) házastárs vagy partner bántalmazása, idős, valamint egyéb rokonok bántalmazása. Lásd bővebben Uo.

11 Uo. 382.

12 „Az »asszonyverés« például többnyire párosul a folyamatos lelki kínzással, és gyakran kiegészül a nemi erőszakkal is.” Morvai (1998) 14.

13 Virág (2006) 379.

14 Ezt jogvédők és egyéb szervezetek rendszeresen hangsúlyozzák. Szepesházi (2015) 24.

15 Fehér (1997) 149.

A kapcsolati erőszak tényállása a magyar büntetési rendszerben

A családon belüli erőszak imént tárgyalt természetének hozadékaként rögzíthetjük, hogy az – mint a kriminológia tudománya által kimunkált fogalom – az emberi jogot sértő magatartások igen széles körét fedi le, amelyek mind társadalomra veszélyességükben, mind büntetőjogi tilalmazottságukban eltérnek egymástól.¹⁶ E cselekmények szankcionálása már korábban is jelen volt büntetési rendszerünkben,¹⁷ azonban a családon belüli erőszak kriminalizálása a civil mozgalmak nyomása, valamint az egyre nagyobb számban megjelenő kutatási eredmények katalizátorszerű szerepének folytán, más országokhoz hasonlóan, hazánkban is új elemekkel színezett lendületet vett.¹⁸

A jogalkotó több stratégiában is elkötelezte magát az anyagi büntetőjogon kívül eső jogintézmények, rendelkezések kidolgozása mellett, önálló büntetőtényállás létrehozását azonban nem tartotta indokoltnak.¹⁹ Végül ezt a több mint tízéves periódust az új Btk. megalkotása és hatályba léptetése zárta le: a nők elleni erőszakkal szembeni fellépés ügyét képviselő hazai civil szervezetek²⁰ ugyanis ebben jó lehetőséget láttak arra, hogy a hazai büntetőjogban is megjelenjen az általuk képviselt – és a nemzetközi szervezetek által is elvárt – irányvonal.²¹

A kapcsolati erőszak tényállásának kritikája a családon belüli erőszakkal szembeni hatékony érvényesülésének tükrében

Először is, az eszköz „alkalmasságának” megítélése tekintetében fontosnak tartom a családon belüli erőszak természetével kapcsolatban – a fentiekkel összhangban – hangsúlyozni annak erőteljesen *társadalmi jellegét*: a jelenséget „*társadalmi produktumnak*”,²² így végső soron valamennyiünk produktumának tekinthetjük. Ennek megfelelően an-

16 Váradí-Gilányi (2013) 515.

17 Jelen tanulmány csak a téma szempontjából szükséges mértékben utal a kérdéses tényállások anyagi büntetőjogi kérdéseire, ilyen megközelítés céljából lásd Gilányi (2015) *Releváns tényállások a Büntető törvénykönyvben* fejezet, 178–179.

18 Virág (2006) 394.

19 Ennek egyik példája az Országgyűlés által 2003. február 14-én elfogadott 45/2003. (IV. 16.) OGY határozat a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról, amely a hatályban lévő büntetőjogi szabályok körültekintőbb alkalmazását, valamint egyes új, más jogágakba tartozó jogintézmények bevezetését (pl. távoltartó rendelkezés) tartotta járható útnak.

20 A civil szervezetek mindvégig egy komplex, átfogó jellegű tényállás megalkotását szorgalmazták. Végül Halász Pálmának, az Élet-Érték Alapítvány vezetőjének népi kezdeményezése vezetett eredményre: „az Országgyűlés tüzze napirendre azt, hogy legyen önálló büntetőjogi törvényi tényállása a családon belüli erőszaknak Magyarországon”. Lásd H/7685. számú országos népi kezdeményezés, amelyet a Parlament 2012. szeptember 17-i ülésén elfogadott.

21 A nők elleni erőszak minden formájának megszüntetését célzó ENSZ-bizottság (Committee on the Elimination of Discrimination Against Women – CEDAW) Magyarország VI. országjelentésével kapcsolatos záró észrevételei körében nyugtázta, hogy a részes állam megtett bizonyos intézkedéseket a családon belüli erőszakkal szembeni fellépés érdekében, viszont aggodalmát fejezte ki a nők elleni és a családon belüli erőszakra vonatkozó külön törvény hiánya miatt (*Concluding comments of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women: Hungary*). Ezt a vonalat erősítette „A nőkkel szembeni erőszak és a háztartáson belüli erőszak elleni küzdelemről és azok megelőzéséről szóló Európa Tanácsi Egyezmény”, avagy isztambuli egyezmény is (*Convention du Conseil de l'Europe sur la prévention et la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique*). Megjegyzés: a dokumentumot időközben hazánk is aláírta, azonban jelenleg még nem ratifikálta, amellyel időről időre heves vitákat indukál, javarészt az ellenzék soraival, lásd HVG (2016).

22 Szabó (1978)

nak felszámolását is alapvetően *társadalmi változások elindításával*, neveléssel, viselkedéstudományi kutatások hosszú távon történő hasznosítással, oktatással, a régmúlt bizonyos káros felfogásainak²³ megsemmisítésével lehet elérni. Természetesen ahhoz, hogy ilyen jellegű eredményekkel számolhassunk, kellő időnek kell eltelnie: észszerűen belátható tehát, hogy a családon belüli erőszak tekintetében elengedhetetlenül szükséges a *kellő jogi védelem* megteremtése.²⁴ Az sem kétséges továbbá, hogy ezen védelemben beletartozik az is, hogy bizonyos bántalmazó magatartásokat a büntetőjog eszközeivel tilalmazzunk, azonban kérdéses, hogy ha ezen kriminalizáció már megtörtént, akkor hogyan tehetjük még hatékonyabbá a büntetőjog által biztosítható védelem szintjét. A jogalkotó esetünkben a sui generis tényállás bevezetése mellett tette le a voksát, azonban ezen eszközt nem tekinthetjük alkalmasnak a családon belüli erőszak megfékezésében, ugyanis vizsgálata során több, egymással nagyon is összefüggő, problematikus kérdés felvetésével szembesülünk.

A szimbolikus jogalkotás kérdése

A problémás pontok vizsgálatát indítsuk a legelejéről. A tárgyalt tényállás meglehetősen feszült körülmények között került elfogadásra, amelyet számos apró csavar is tovább fokozott.²⁵ Mindezen események, valamint az egyre markánsabb lépésekre ösztönző nővédő szervezetek további követelése²⁶ pedig felvetik a *szimbolikus jogalkotás kérdését*.²⁷ A törvényhozó ezen gyakorlatával ugyanis azon célkitűzést követi, hogy a figyelmet a közvéleményben a gondos és dönteni képes jogalkotásra irányítsa, annak speciális kommunikatív szerepet tulajdonítva.²⁸ Ezt olvashatjuk ki a vonatkozó törvény *Indokolásából*,²⁹ valamint azon közleményekből is, amelyek hangsúlyozzák: „Az új büntető törvénykönyv keményen lesújt azokra, akik nőt bántalmaznak, mert [...] a bűnözőknek a börtönben van a helyük [...] Magyarország Kormánya, ahogy eddig, úgy a jövőben is minden

23 Példaként említhetők különböző közszájon forgó mondások, mint „az asszony verve jó”, „egy atyai pofontól senkinek nem lett még baja”, valamint bibliai történetek („Aki szereti a fiát, annak kéznél van pálcája, hogy végső napjai örömben teljenek. Aki megfenyíti fiát, örömét leli benne, ismerősei közt dicsérik majd érte.” Sirák fia könyve, 30:12.).

24 Kemény (2004) 101.

25 A tényállás kodifikálásának előzményeihez lásd Gilányi (2015) 233–238.

26 Az agilis civil szféra munkája alapvetően eredményesnek minősült, azonban végül mégis csak egy, a szándékukhoz mérten szűkebb alkalmazási körű tényállás jött létre. Főbb ellenérveiknek a tényállás elfogadását követően rögzített hangot is adtak közleményükben (lásd *Jó, de még nem elég – kapcsolati erőszak a Btk.-ban*), munkájukban pedig folyamatosan a korrekcióra törekednek (e témában lásd *PATENT – Hírek*). A javításra szoruló részek azonban több helyen is messze túlnyúlnak a dogmatikai kereteken, egyszerű tágitásokon. A radikálisabb, a jelenséget alapvetően „genderprobléma”-ként megközelítő felfogás szellemében egy önálló, a nők elleni párkapcsolati erőszakot átfogóan szabályozó törvény megalkotása mellett szállnak síkra, lásd Spronz (2016) 44. Ennek ellenére empirikus vizsgálatok rámutattak, hogy létezik férfiak sérelmére, nők által elkövetett erőszak is a családon belül, a nők adott esetben éppúgy élnek akár a közvetlen agresszió eszközeivel is, lásd Tamási (2006) 84. Éppen ezért veszélyesnek tartom az olyan jellegű törekvéseket, amelyek ahhoz vezetnének, hogy a fogalom egységét megbontva, azt egyenesen a nők elleni erőszak színanimájává tegyék.

27 Erre a gyanúra alapot adnak az utóbbi időben megjelenő, elhanyagolható gyakorlati jelentőségű – tágabb büntetőjogi – intézmények, mint a tárgyalásról lemondás, a megelőző jogos védelem, vagy a jóvátételi munka, lásd Pápai (2015) 621., 627.

28 Nagy (2012) 128–129.

29 Az indokolás egyes részleteit lásd Váradi–Gilányi (2013) 512–513.

*erejével azon lesz, hogy megvédje a nőket és a gyermekeket az őket fenyegető családon belüli vagy azon kívüli erőszaktól”.*³⁰

A „bűnöst meg kell büntetni” tétele

A kapcsolati erőszak önálló tényállásként való szabályozásának tehát expressis verbis célkitűzése volt, hogy hatékonyabban, egyszersmind szigorúbban lépjen fel a családon belül erőszakos magatartást tanúsító személyekkel szemben. Felmerül azonban a gyanú, hogy ennek az üzenetnek az erőteljes hangsúlyozása rossz irányba viszi a szabályozást, túlságosan is erős érzelmi alapokra helyezi a kérdés vizsgálatát, amely alapok pedig – mintegy szemellenzőül szolgálva – nem engedik, hogy túllássunk a „bűnöst meg kell büntetni” tételeen.³¹

Ilyen módon éppen az adott jelenség sajátosságait adó tényezőkről nem veszünk tudomást, figyelmen kívül hagyjuk annak a fentebb már ismertetett egységét, valamint a megnyilvánuló erőszaknak a speciális jellegét is. A szemellenző takarásában nem látjuk, hogy itt szorosan összefüggő sorsokról van szó. Amennyiben ugyanis egy kapcsolatban a rendszeresen bántalmazott fél példáját szemügyre vesszük, láthatjuk, hogy az ő helyzetére – és azzal együtt esetlegesen gyermekére – egy szigorúbb büntetéssel fenyegető rendszer nem lesz tényleges hatással. Az esetek többségében az áldozatok félelmükben, izoláltságukban, kilátástalanságukban nem mernek élni a büntetőjogi eszközökkel, ha pedig valamilyen módon az ügy mégis ilyen útra terelődne, egzisztenciálisan maguk is megsínylenék annak kimenetelét.³² Balzac szavaival élve: „*megalkusz-nak a szerencsétlenséggel: megszokják, s a reménység elviselhetővé teszi a kegyetlenséget.*”³³ Már ezen gondolatmenetre tekintettel is kijelenthetjük tehát, hogy a családon belüli erőszakos cselekmények esetében a helyzetek rendkívül komplexek, messze meghaladják a büntetőjog lehetőségeit.³⁴

Az erőszakos cselekmények *másik oldalát vizsgálva* sem találunk indokot a szigorításra. Történelmileg ugyanis igazolttá vált: a büntetéstől való félelem nem képvisel olyan visszatartó erőt, mint azt sokan vélelmezik. A felismerések ellenére azonban a történelem során mindig nagy volt és nagy is maradt a kísértés a hatékony bűnmegelőzés „leegyszerűsített” kezelésére, a represszió növelésére, napjainkban pedig egyre növekszik az igény a szigorúbb büntetések iránt.³⁵ Az államok többségében – köztük hazánkban is – a jogszabályok megelőző hatásának túlbecsülése él.³⁶ Ily módon a „*büntetőjog hálója egyre jobban szétterül, hogy több magatartást és embert öleljen fel.*”³⁷ Mindez az imént alkotott példa esetében is megállja a helyét. A társadalom részéről egyértelmű igény jelentkezik a bántalmazó megbüntetésére, holott az adott szituációban pusztán a

30 A kormány minden erejével védi a nőket és a gyermekeket; Az erőszak minden formája elfogadhatatlan.

31 Visontai-Szabó (2013) 18.

32 Uo.

33 Balzac (1978) 538.

34 Pápai-Tarr (2015) 627.

35 Kerner (1993) 172.

36 Bakóczy-Sárkány (2001), 371.

37 Idézi Lawrence W. Sherman gondolatait: Uo.

szigorú büntetéssel való fenyegetettség nem jelent visszatartó erőt, nem fogja gátolni szokásos viselkedésében, nem ez által kezdi haragját más módon kezelni.

Az esetek különleges körülményeinek értékelése

„...nehéz a kő, és nehéz az ólom,
de nehezebb kit titkos súlyu bűn nyom.”

Babits Mihály: *Jónás könyve*³⁸

A kérdést tovább árnyalja ezen harag minőségének, az *egyes esetek körülményeinek* feltárása. Példának okáért a tapasztalatok szerint a bántalmazási eseteket javarészt alkoholos befolyásoltságból eredő agresszió szüli,³⁹ amely tény, bár korántsem jelent felmentést az elkövetett cselekmények alól, még kifejezetten extrém esetekben is rámutathat arra a gondolatra, miszerint „minden bűnösben van valami az ártatlanból is”.⁴⁰ A Ranschburg Jenő gyermekpszichológus által ismertetett esetben az apa egyenesen kislánya életére tört, amely kísérletet az anya hiúsította meg. Mindezek ellenére a férffel, „ha nem ivott, nem volt semmi baj”, és a gyermek is szorososan ragaszkodott hozzá. Anynyira, hogy találkozásokra még az esetet követően is határozottan igényt tartottak, a szakemberek arra „kénytelenek voltak” heti egy alkalommal lehetőséget adni.⁴¹ A felvázolt eset egyértelműen a „megbocsáthatatlan cselekmények” kategóriájába tartozik, és csak az anya közbelépésének köszönhetően nem fordult tragikus végkifejletbe. Ezzel együtt azonban érzékletesen szemlélteti az alkoholfogyasztás családokra gyakorolt, végzetes következményeit, ezzel együtt pedig az ilyen jellegű – és ehhez hasonló, valamint ennek következményeként jelentkező egyéb – problémák kezelésének fontosságát. A családon belüli erőszak esetei ugyanis korántsem csak fehérek vagy feketék: a rettenetes cselekmények mögött komoly problémák állnak, konfliktusok, amelyek – specialitásuknál fogva – másképpen kezelhetők, és amelyeket – szintén a speciális jelleghez mérten – kezelni is kell. Az elkövetők alapvetően nem az erőszakos cselekményekre törekedve választanak párt, házasodnak meg, alapítanak családot, éppen ezért érdemes óvatosnak lenni, mikor a családon belüli erőszak eseteinek megoldását a tárgyalóteremben kívánjuk látni, egyre és egyre szigorúbb szankciók által övezve.

További specialitásként fontos kiemelni,⁴² hogy a családon belüli erőszak tekintetében az azonnali, látható jelekhez képest *lényegesen kiterjedtebb hatásokkal* kell számolnunk, a folyamat továbbgyűrűzésének megállítása, egyben a megelőzés valamennyi szereplő esetében kiemelt, a szigorú fellépéshez képest jóval több eredménnyel szolgáló feladat. A megfelelő segítség az *áldozatok* esetében elengedhetetlen, ennek hiányában sokféle fizikai, lelki betegséggel, függőséggel (alkohol, drog, gyógyszer, étkezési

38 Babits (2007) 448.

39 Sümeg (2004)

40 A gondolat folytatása: „...és ez tesz felháborítóvá minden ítéletet, ami semmire nincs tekintettel”, idézi Grenier (1994) 216. Részlet Albert Camus Jean Grenier-nek írt leveléből (1944).

41 Sümeg (2004)

42 Herczog (2009) 209.

zavarok stb.) és életviteli nehézséggel küzdhetnek, és nem ritka a kriminális viselkedés sem, ők maguk is gyakran válnak elkövetővé, bántalmazóvá. Mellettük az *elkövetők* segítése sem mellőzhető, a szakmai eljárások és a szervezetek közötti együttműködések egyedül ilyen módon képesek eredményesen megszakítani az erőszak első generációs „körforgását”, átörökítését.⁴³

Külföldi modellek tanulsága

A családon belül elkövetett cselekmények kriminalizálásának kérdésében érdemes kitekintnünk az egyéb jogrendszerekben érvényesülő sikeres modellekre, vizsgálva, vajon miben áll azok „titka”.⁴⁴

Spanyolországban sui generis tényállás alkotására került sor, amely része az immár *spanyol modellként* emlegetett, a családon belüli erőszak tekintetében kimunkált speciális intézményrendszernek és cselekvési programnak.⁴⁵ Ennek részeként a spanyol speciális bíróságok gyors, a kormány által kidolgozott eljárási rend keretei között dolgoznak, munkájuk akár néhány napon belüli döntéshozatalt eredményez.⁴⁶ Az állam továbbá különleges, kifejezetten a nemi alapú erőszak eseteire specializálódott rendőri egységeket is működtet, amelyek tagjait pszichológusok, bírók és szociális munkások képezik ki.⁴⁷

Skóciában nem számolhatunk sui generis tényállással, ugyanakkor a bírói és a rendőri szervezetrendszernek a spanyol modellhez hasonló átszervezésével a skótok is komoly sikereket értek el.⁴⁸ A különleges bíróság minden tagja a témában jártas, elismert szakember, így az eljárás során segítik a sértettet abban, hogy az események felidézése a lehető legkíméletesebben történjen, valamint ilyen módon eredményesebben ismerik el a családon belüli erőszakos esetek megtörténtét is.⁴⁹ A rendőrség munkája is figyelemre méltó, külön csapatok foglalkoznak a családon belüli erőszakkal kapcsolatos esetek felderítésével.⁵⁰

Szintén nincs önálló büntetőjogi tényállása *Ausztriában* sem a családon belüli erőszaknak, ellenben a tárgyban külön szövetségi törvényt alkottak. Továbbá a „három lábbon álló” rendszerben az igazságszolgáltatás szorosan együttműködik a rendőrséggel, kiegészítve egy komplex, egész országra kiterjedő ellátórendszerrel, amelybe a civil szervezeteket szerződéses formában (nem pedig az egyébként szokásos ad hoc jelleggel, kapacitásuktól függően) kapcsolták be.⁵¹

Áttekintve néhány kiemelkedő példát, megállapíthatjuk: a hatékony fellépés alapvetően nem ott dől el, hogy az adott államban létezik-e sui generis tényállása a családon belüli erőszaknak. A siker záloga inkább egy komplex rendszer kiépítésében keresendő,

43 Uo.

44 Bővebb elemzésért lásd: Kemény (2005) 54–59., valamint Szabó (2013) 10–13.

45 Kemény (2005) 47–52.

46 *L'Espagne traque les hommes violents.*

47 Szabó (2013) 12.

48 Uo.

49 *Inside Scotland's only domestic abuse court.*

50 Szabó (2013) 12.

51 Balogh–Matolcsi (2009) 90.

amelyben akár önálló tényállás mellett, akár anélkül különleges bíróságok felállításával, a bírák és jogászok speciális képzésével, kiterjedt rendőri szervezetrendszerrel és – természetesen ehhez elengedhetetlen módon – megfelelő anyagi bázissal támogatva igencsak jelentős eredményeket lehet elérni.

Nem nyújt hatékonyabb védelmet

Végezetül, bár a dolgozat valóban nem a kérdés anyagi jogi oldalával foglalkozik,⁵² hipotézisünk alapos alátámasztása mégis azt követeli meg, hogy tegyük fel a kérdést: volt értelme a sui generis tényállás megalkotásának? A kérdésre természetesen a szakirodalom – többek között a szabályozás óta eltelt kevés időre is tekintettel – nem ad konkrét választ, annak eldöntését a majdani gyakorlatra bízva. Az azonban bizonyos, hogy a tényállás számos dogmatikai kérdést vet fel,⁵³ ahogyan az is, hogy a megemelt büntetési tételek alkalmazása az eseteknek csak alacsony hányadában eredményezi majd a megkívánt, valódi szigort ahhoz képest, mintha a cselekményt a már régebben is létező bűncselekmények szerint minősítenénk.⁵⁴

Mindezekre tekintettel, véleményem szerint a vizsgált tényállás nem nyújt magasabb szintű védelmet a korábbi megoldásnál, sőt, épp a kívánt hatás ellenkezőjét éri el. Ugyanis pusztán a létevel, különösen pedig az általa felvetett, nyitott szakmai kérdésekkel kétségtelenül megbonyolította a büntetőjog eddigi rendszerét,⁵⁵ továbbá több, fentebb tárgyalt aspektusból szemlélve pedig még a családon belüli erőszak sajátosságait is figyelmen kívül hagyta. Ilyen értelemben említést érdemel az is, miszerint az így már hatékonyan bizonyítottan nem tekinthető tényállás ezen jellemzőjével is hozzájárul ahhoz, hogy ezt a jogalkotási terméket mindinkább a *szimbolikus jogalkotás megnyilvánulásának* tekintsük, amellyel a jogalkotó valójában meg sem próbálta orvosolni a fennálló problémát: a problémakezelés kimerült a szimbolikus jellegű büntetőjogi szankció előírásában.

A hipotézis értékelése, javaslatok

„A bíró ritkán követi visszafelé, egészen a forrásig a bűn és a szerencsétlenség eredetét.

Csak a pusztító áradatot látja...”

Honoré de Balzac: *Pons bácsi*⁵⁶

Képzeltbeli lépcsőfokainkat végigjárva úgy vélem, hogy feltevésünk több oldalról is bizonyítást nyert. A *kapcsolati erőszak tényállása* ugyanis *önmagában* is, már a megalko-

52 A vizsgált tényállás anyagi jogi szempontból való elemzése tárgyában lásd Pápai-Tarr (2015), valamint Ambrus (2014).

53 Mindenképpen szükséges például tisztázni, hogy már két elkövetési magatartás kifejtése esetén is megvalósulhat-e a bűncselekmény, avagy megmarad-e a rendszeresség, amely meg nem határozható számú, viszont kettőnél kétségtelenül több elkövetési magatartásra enged következtetni. Lásd Pápai-Tarr (2015) 627.

54 Pápai-Tarr (2015) 626–627.

55 Uo.

56 Balzac (1950) 35.

tásától kezdve számos kérdést vetett fel, fejtörést okozva a jelen és a jövő jogalkalmazói számára egyaránt. Ezen jegyei folytán azt mondhatjuk, hogy az semmiképp nem minősül szerencsés alkotásnak, ezzel pedig megerősíti a szimbolikus jogalkotásnak az üzenetektől terhelt megalkotástól kezdve, eleve fennálló gyanúját.

A vizsgált tényállás a *családon belüli erőszak viszonylatában* még kevésbé minősülhet hatékony eszköznek. Még ha el is fogadjuk ugyanis, hogy a jogalkotó a jelenség megfékezése céljából a büntetőjog eszközához folyamodik, rendkívül visszás az, hogy ezt egy önmagában is problematikus, a jelenség karakterétől távol álló tényállás megalkotásával teszi, ezzel pedig feleslegesen bonyolítja az egyébként is összetett kérdéskört, magasabb védelmet ugyanis nem képes nyújtani, fejtörés okozására azonban annál inkább alkalmas.

Mindezek tanulsága alapján véleményem az, hogy a családon belüli erőszak megfékezéséhez – ahogyan az a sikeres külföldi modellek tekintetében is bizonyosságot nyert – egy *komplex rendszerben* kell gondolkodnunk, ugyanis *Martin Luther King* gondolatai mentén, ahogyan a a gyilkos meggyilkolásával sem tehetjük meg nem történné a gyilkosságot,⁵⁷ úgy a szigorú szankciókra való törekvés sem hozhat valódi eredményt a jelenség tekintetében. Az idézett citátumnál maradva, a „*sötétség nem szolgálhat kiútként a sötétségből, arra egyedül a fény képes*”.⁵⁸ esetünkben ez alatt a csöndre felesküdt boldogtalan családok⁵⁹ megszólaltatását kell értenünk, olyan eszközöket kell keresnünk, amelyekkel elérhetjük, hogy a családon belüli tragédiák ne maradjanak rejtve, az áldozatok merjenek segítségért folyamodni, a rendszer pedig tekintettel legyen a szereplők lehető legszélesebb körére.

A felhozott modellekkel párhuzamosan, hazánkban is szükséges volna egy kifejezetten *családon belüli erőszakkal foglalkozó bíróság* létrehozására, a bírósági dolgozók *folyamatos, speciális képzésére*,⁶⁰ valamint részükre *iránymutatás kidolgozása*, a *tárgyalótermi empátia erősítésére*.⁶¹ Emellett fontos a *rendvédelmi szervek képzése, különleges*, a családon belül elkövetett jogsértések specialitásaira tekintettel lévő – civil ruhában, a környezet számára fel nem ismerhető módon közreműködő – *egységek létrehozása* is. Kiemelt szerepe van továbbá a kérdés eredményes kezelésében a médiának. Egyrészt szükség van arra, hogy a kormány kampányokkal hívja fel a figyelmet a problémára, a lehetséges megoldásokra,⁶² mindeközben minél szélesebb rétegekhez eljuttatva az üzenetét; másrészt alapvető fontossággal bír az is, hogy a média részéről határozottabb, egyértelműbb legyen az állásfoglalás,⁶³ amely semmiképp nem mutat pártfogó magatartást az ilyen jellegű cselekményekkel vádolt hírességekkel, és azoknak súlyát a valósághoz mérten ábrázolja.⁶⁴ Mindez hozzájárul a családon belüli erőszak iránti közösségi tolerancia csökkentéséhez, amelynek folytán pedig az elkövető sem hivat-

57 „you may murder a murderer, but you can't murder murder” Carson (2001) 121.

58 „Darkness cannot put out darkness; only light can do that.” Uo.

59 „Minden boldogtalan család a csöndre esküszik.” Winterson (2013) 16.

60 Szabó (2013) 23.

61 Szepesházi (2016) 50.

62 Szabó (2013) 24.

63 Balogh–Matolcsi (2009) 89.

64 Péli-Toóth (2013)

kozhatna sikeresen a bántalmazott látszólagos vagy valós hibáira, elterelve a figyelmet akár az akkor még rejtett erőszakos magatartásáról.⁶⁵

Fontos kiemelni továbbá, hogy olyan, a családon belüli erőszak tekintetében ígéretesnek látszó eszközöknek, mint a resztoratív technikáknak, a kapcsolatügyeleti és tettes-áldozat mediációnak vagy a családi csoport konferenciáknak az ismertsége és elfogadottsága hazai viszonylatban nagyon csekély, sőt, a női, feminista érdekvédő szervezetek kifejezetten támadják azokat a törekvéseket, amelyek a családon belüli erőszak esetében alternatív technikákat kívánnak használni.⁶⁶

A jelenség alapvető, társadalmi meghatározottságán túl nem mehetünk el a büntetőjogi eszközök szükségessége mellett sem. Ez utóbbiak megválasztásánál azonban arra kell törekednünk, hogy azok valóban az ilyen cselekmények visszaszorítására irányuljanak, és a hangsúly ne tolódjon el egyéb üzenetek felé, ne hagyjuk, hogy az eszköz kiüresedjen. Ebben természetesen szerepe van az anyagi jogilag helyes forma megválasztásának is. Ezzel kapcsolatban megalapozottnak tartom azon álláspontot,⁶⁷ amely új tényállás helyett a már meglévőket az ún. „kvázi hozzátartozó” sérelmére történő elkövetés tekintetében bővítené minősített esettel. Ezzel ugyanis mód nyílna a büntetési tétel emelésére, továbbá a ténylegesen szigorúbb halmazati büntetés kiszabására – miközben szem előtt tartanánk *Karl Krohne* figyelmeztetését is, miszerint, ha nem vigyázunk „*a kard, amit favágásra használunk, megtagadja a szolgálatot a háborúban.*”⁶⁸

IRODALOMJEGYZÉK

- Ambrus István (2014.): A kapcsolati erőszak néhány büntetőjog-dogmatikai kérdése. In: *Családi Jog*, 12. évf. 2. sz. 18–24.
- Babits Mihály (2007): Jónás könyve. In: *Babits Mihály összegyűjtött versei*, szöveggyűjtő. Kelevéz Ágnes, Budapest, Osiris Kiadó.
- Bakóczy Antal – Sárkány István (2001): *Erőszak a bűnözésben*. Budapest, BM Kiadó.
- Balogh Lídia – Matolcsi Andrea (2009): Vélemények a családon, illetve párkapcsolaton belüli erőszak elleni állami fellépés lehetőségeiről. In: *Rendészeti szemle*, 57. évf. 12. sz. 81–104.
- Balzac, Honoré de (1978): *Elvesztett illúziók.*, Budapest, Európa Könyvkiadó.
- Balzac, Honoré de (1950): *Pons bácsi*. Budapest, Franklin-Társulat.
- Balzac, Honoré de (2009): *Goriot apó*. Budapest, Európa Könyvkiadó.
- Carson, Clayborne (2001): *A Call to Conscience: The Landmark Speeches of Martin Luther King, Jr.* New York, Ipm/Warner Books.
- Fehér Lenke (1997): Bűnözés és prostitúció. In Lévai Katalin – Tóth István György (szerk.): *Szerepváltások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, 1997*. Budapest, TÁRKI Munkaügyi Minisztérium, 139–150.
- Frank, Anne (2014): *Mesék és történetek a Hátsó traktusból*. Budapest, Park Könyvkiadó.
- Gilányi Eszter (2015): *A nők elleni erőszak és magyar büntetőjogi szabályozása a nemzetközi elvárások tükrében*. Phd értekezés. Miskolc, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

65 Szepesházi (2016) 51.

66 Ez annak ellenére így van, hogy a CEDAW bátorítja a mediáció tanítását, és jogi, szakmai protokollokkal szabályozott használatát. Herczog (2008) 110–111.; *General recommendation on women's access to justice* 21–22. „The Committee recommends that States parties: (a) Inform women of their rights to use mediation, conciliation, arbitration and collaborative resolution of dispute processes...”; Kuszling (2009).

67 Pápai-Tarr (2015) 627.

68 Krohne gondolatát idézi: Sós-Tóth (2006) 27.

- Grenier, Roger (1994): *Albert Camus, tűző nap és árnyék*. Budapest, Bethlen Gábor Könyvkiadó.
- Herczog Mária (2008): A helyreállító igazságszolgáltatás esélyei a változások tükrében Magyarországon. In Herczog Mária (fel. kiad.): *A helyreállító igazságszolgáltatás jogi szabályozása és gyakorlata néhány európai országban*. Budapest, Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület, 110–111.
- Herczog Mária (2009): A családon belüli erőszak jelentésváltozásai és helyzete Magyarországon. In Nagy Ildikó – Pongrácz Tiborné (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*. Budapest, TÁRKI – Szociális és Munkaügyi Minisztérium, 197–210.
- HVG (2016): Családon belüli erőszak: Mulasztó parlament. In: *HVG*, 38. évf. 17. sz. 13.
- Kemény Gábor (2004): A családon belüli erőszak jogi prevenciója és büntetése a magyar jogrendszerben. In Korinek László – Köhalmi László – Herke Csongor (szerk.): *Emlékkönyv Irk Albert Egyetemi Tanár Születésének 120. Évfordulójára*. Pécs, Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata, 85–101.
- Kemény Gábor (2005): A családon belüli erőszak elleni hatékonyabb fellépésről de lege ferenda. In: *Belügyi Szemle*, 53. évf. 9. sz. 40–59.
- Kerecsi Klára (1998): Az erőszakos bűnözés. In Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Miklós (szerk.): *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll*. Budapest, Corvina Kiadó, 155–171.
- Kerner, H. J. (1993): Elméleti és kutatási témák a nemzetközi kriminológiában. In Gönczöl Katalin (szerk.): *A társadalmi-politikai változások és a bűnözés, a XXI. század kihívása*. Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság, 171–187.
- Kuszing Gábor (2009): Milyen érvek szólnak a mediáció alkalmazása ellen párkapcsolaton belüli erőszak esetén? In: *Ügyészek Lapja*, 16. évf. 6. sz. 33–55.
- Morvai Krisztina (1998): *Terror a családban*. Budapest, Kossuth Kiadó.
- Nagy Ferenc (2012): *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntető jogtudományban*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Pápai-Tarr Ágnes (2015): A kapcsolati erőszak kritikai megközelítésben. In: *Magyar Jog*, 62. évf. 11. sz. 620–627.
- Somlai Péter – Virág György – Tamási Erzsébet – Herczog Mária (2004): Erőszak a családban. In: *Fundamentum*, 8. évf. 3. sz. 69–85.
- Sós-Tóth Adrienn (2006): A rövid tartamú szabadságvesztés dilemmái. In: *Börtönügyi Szemle*, 25. évf. 4. sz. 13–28.
- Spronz Júlia (2016): *A jog hálójában*. PATENT Budapest, Egyesület.
- Szabó Alexandra (2013): Családi (v)iszonyok. A családon belüli erőszak önálló büntetőjogi törvényi tényállásának dilemmái. In: *De Iurisprudentia et Iure Publico*, 7. évf. 2. sz. 1–33.
- Szabó András (1978): A bűnözés társadalmi produktum. In: *Állam- és Jogtudomány*. 21. évf. 2. sz. 132–189.
- Szepesházi Péter (2015): A családon belüli erőszak megítélésének egyes rendszerszintű problémái – érvek a Páneurópai Jogász Unió jogegységi határozattervezete mellett. In: *Családi Jog*, 13. évf. 3. sz. 23–27.
- Szepesházi Péter (2016): Koordinált Közösségi és Hatósági Felelősségvállalás a kapcsolati erőszak ellen: beszámoló a Duluth Modellről szóló budapesti kerekasztal-tanácskozásról. In: *Családi Jog*, 14. évf. 1. sz. 50–51.
- Szöllősi Gábor (2005): A családon belüli erőszak értelmezése. In: *Belügyi szemle*, 53. évf. 9. sz. 23–39.
- Tamási Erzsébet (2006): *Bűnös áldozatok*. Budapest, BM Duna Palota.
- Várad Erika – Gilányi Eszter (2013): A családon belüli erőszak és a magyar szabályozási törekvések. In Stipta István (szerk.): *Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai 12.*, Miskolc, Gazdász-Elasztik Kft., 518–527.
- Virág György (2006): Családon belüli erőszak. In Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Korinek László – Lévai Miklós (szerk.): *Kriminológia – Szakkriminológia*. Budapest, CompLex, 378–398.
- Visontai-Szabó Katalin (2013): A családon belüli erőszak pszichológiai és jogi kérdései. In: *Családi Jog*, 11. évf. 1. sz. 9–18.
- Winterson, Jeanette (2013): *Miért lennél boldog, ha lehetsz normális?* Budapest, Park Könyvkiadó.

Jogforrások

45/2003. (IV. 16.) OGY határozat a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról.

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

2013. évi LXXVIII. törvény egyes büntető tárgyú törvények módosításáról.

Concluding comments of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women: Hungary. CEDAW/C/HUN/CO/6, 23 July-10 August 2007. Forrás: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2FC%2FHUN%2FCO%2F6&Lang=en (2016. 05. 02.)

Convention du Conseil de l'Europe sur la prévention et la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique. STCE n° 210. Forrás: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680084840> (2016. 05. 02.)

General recommendation on women's access to justice. CEDAW/C/GC/33, 23 July 2015. 21-22. Forrás: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_C_GC_33_7767_E.pdf (2016. 05. 10.)

H/7685. számú országos népi kezdeményezés. <http://www-archiv.parlament.hu/irom39/07685/07685.pdf> (2016. 05. 02.)

Internetes források

A kormány minden erejével védi a nőket és a gyermekeket. Forrás: <http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/csalad-es-ifjusagugyert-felelos-allamtitkarsag/hirek/a-kormany-minden-erejével-vedi-a-noket-es-a-gyermekeket> (2016. 05. 04.)

Az erőszak minden formája elfogadhatatlan. Forrás: <http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/csalad-es-ifjusagugyert-felelos-allamtitkarsag/hirek/az-eroszak-minden-formaja-elfogadhatatlan> (2016. 05. 04.)

L'Espagne traque les hommes violents. Forrás: <http://www.europarl.tv.europa.eu/fr/player.aspx?pid=31889a17-f71a-4b52-9878-0add6ed4c668> (2016. 11. 07.)

Inside Scotland's only domestic abuse court. Forrás: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/scotland/8672758.stm (2016. 11. 07.)

Jó, de még nem elég – kapcsolati erőszak a Btk.-ban. Forrás: http://www.patent.org.hu/dokumentumok/sajtokozlomenyek/nok/Sajtokozlomeny_2013._junius_15.pdf (2016. 05. 02.)

PATENT – Hírek. <http://www.patent.org.hu/hirek> (2016. 05. 03.) Péli-Toóth Viktória (2013): *Egy új „divat”, avagy komoly probléma a családon belüli erőszak?* Forrás: <http://www.mabie.hu/node/2161> (2016. 11. 07.)

Sümege Noémi (2004): *Anyád is szürcsöl.* Forrás: <http://valasz.hu/itthon/anyad-is-szurcsol-9479> (2016. 11. 07.)

ABSTRACT

The Role of Creating a Specific Legal Act in the Fight Against Domestic Violence

KANYUK Petra Ágnes

The legal act, in itself, has raised a number of questions from its creation and has led to confusion on part of those applying the law. Furthermore, the legal act under review is even less effective in connection with domestic violence. Even if one accepted the claim that domestic violence needs to be criminalized, creating a specific legal act in the criminal code neglecting the particular nature of the phenomenon in question, thus overcomplicating this already complex issue would be an excessively flawed solution.

Keywords: *lawyers, retrial, legally binding, extraordinary remedy, criminal proceedings*